

स्थलांतरीत ऊसतोड कामगारांच्या मुला-  
मुलींसाठी “संत भगवानबाबा शासकीय  
वसतिगृह योजना” सुरु करणेबाबत...

महाराष्ट्र शासन  
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,  
शासन निर्णय क्र. बीसीएच-२०२०/प्र.क्र.२८६/शिक्षण-२,  
पहिला मजला, मंत्रालय विस्तार भवन,  
मुंबई-४०० ०३२.  
दिनांक :- १५ जून, २०२१.

**प्रस्तावना:-**

बालकांचा मोफत व सक्तीच्या शिक्षणाचा अधिकार अधिनियम, २००९ नुसार सहा ते चौदा वर्ष वयोगटातील बालकांना मोफत व सक्तीचे शिक्षण देणे अनिवार्य करण्यात आलेले आहे. सदर अधिनियमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी समाजातील उपेक्षित घटकातील विद्यार्थी शिक्षणापासून वंचित राहू नये, या भूमिकेतून शासनाकडून विविध योजना प्रभावीपणे राबविण्यात येत आहेत. दरवर्षी ऊसतोड हंगामामध्ये ऑक्टोबर ते एप्रिल या कालावधीत ऊसतोडीकरीता स्थलांतरीत होणाऱ्या ऊसतोड कामगारांसोबत त्यांच्या मुलांचा समावेश असतो. महाराष्ट्रातील प्रामुख्याने बीड, अहमदनगर, जालना, नांदेड, परभणी, उस्मानाबाद, नाशिक व जळगाव जिल्ह्यातून राज्यातील साखर कारखान्यांच्या क्षेत्रात तसेच राज्याच्या सिमेलगत असणाऱ्या कर्नाटक, तेलंगणा व गुजरात राज्यातील साखर कारखाना क्षेत्रात महाराष्ट्रातील सुमारे सात लाखाहून अधिक ऊसतोड कामगार दरवर्षी ऑक्टोबर ते एप्रिल या कालावधीत स्थलांतरीत होतात. ऊसतोड कामगारांच्या स्थलांतराच्या वेळी त्यांच्यासोबत त्यांची मुलेही स्थलांतरीत होत असल्यामुळे त्यांचे शिक्षण अर्धवट राहते. त्यामुळे या विभागातील मुलांच्या शाळेतील गळतीचे प्रमाण अधिक आहे. तसेच, शिक्षणाच्या अभावी ते बालमजूरीकडे ओढले जातात. ऊसतोड कामगारांच्या मुलांची शिक्षणाबाबतची आस्था वाढीस लावून त्यांचा पुढील शिक्षणाचा मार्ग सुकर होण्यासाठी नवीन योजना सुरु करणे आवश्यक होते. संत भगवानबाबा यांनी वंचित घटकाला शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यासाठी भरीव योगदान दिले असल्याने स्थलांतरीत ऊसतोड कामगारांच्या मुलामुलींसाठी “संत भगवानबाबा शासकीय वसतिगृह योजना” सुरु करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

**शासन निर्णय:-**

राज्यातील ऊसतोड कामगारांची संख्या अधिक असलेल्या परिशिष्ट “अ” येथे नमूद ४१ तालुक्यांच्या ठिकाणी स्थलांतरीत ऊसतोड कामगारांच्या मुला-मुलींसाठी “संत भगवान बाबा शासकीय वसतिगृह योजना” सुरु करण्यास व त्यानुसार मुलांसाठी ४१ व मुलींसाठी ४१ अशी एकूण ८२ (प्रत्येकी १०० क्षमतेची) शासकीय वसतिगृहे सुरु करण्यास मा. मंत्रिमंडळाने दिनांक ०२ जून, २०२१ रोजी झालेल्या बैठकीत मान्यता दिलेली आहे. त्यानुसार प्रथम टप्प्यात खालील प्रमाणे मुलांसाठी १० व मुलींसाठी १० अशी

एकूण २० (प्रत्येकी १०० क्षमतेची) वसतिगृहे सुरु करण्यास या शासन निर्णयाद्वारे मान्यता देण्यात येत आहे.:-

अ.क्र.	जिल्ह्याचे नांव	तालुक्याचे नाव	मुलांचे	मुलींचे	एकूण
१.	बीड	१) पाटोदा	०१	०१	०२
		२) केज	०१	०१	०२
		३) बीड	०१	०१	०२
		४) परळी	०१	०१	०२
		५) गेवराई	०१	०१	०२
		६) माजलगाव	०१	०१	०२
२.	अहमदनगर	१) पाथर्डी	०१	०१	०२
		२) जामखेड	०१	०१	०२
३.	जालना	१) घनसावंगी	०१	०१	०२
		२) अंबड	०१	०१	०२
एकूण			१०	१०	२०

२. नवीन शासकीय वसतिगृहांच्या बांधकामास काही कालावधी लागणार असल्याने सद्यस्थितीत प्रथम टप्प्यातील वरील २० शासकीय वसतिगृहे भाड्याच्या इमारतींमध्ये सुरु करण्यास मान्यता देण्यात येत आहे. निधीच्या उपलब्धतेनुसार नवीन शासकीय वसतिगृहांचे टप्प्या टप्प्याने बांधकाम करण्यात येईल. तसेच, सदर योजनेसाठी नवीन लेखाशिर्ष उघडण्यात येईल.

३. सदर योजनेसाठी येणारा खर्च स्व.गोपीनाथ मुंडे ऊसतोड कामगार महामंडळाला साखर कारखान्यांकडून ऊस गाळपानुसार प्रति टन १० रुपये व राज्य शासनाकडून प्रति टन १० रुपये असे एकूण २० रुपये प्रमाणे प्राप्त होणाऱ्या निधी मधून करण्यात येईल.

४. मागासवर्गीय मुलामुलींसाठी शासकीय वसतिगृहे या योजनेची नियमावली दिनांक १६ मे, १९८४ व त्यामध्ये वेळोवेळी करण्यात आलेल्या सुधारणा या ऊसतोड कामगारांच्या मुलामुलींसाठी संत भगवान बाबा शासकीय वसतिगृह योजनेला लागू राहतील. तथापि, सदर शासन निर्णयातील वसतिगृहातील प्रवेशासाठी असलेली आरक्षणाची टक्केवारी या शासकीय वसतिगृहांना लागू राहणार नाही. त्याऐवजी महाराष्ट्र राज्यातील ऊसतोड कामगारांची मुले/मुली सदर शासकीय वसतिगृहात प्रवेश घेण्यास पात्र राहतील.

५. सदर शासकीय वसतिगृहामध्ये इयत्ता ५ वी ते पदवी/पदव्युत्तर शिक्षण घेणारी ऊसतोड कामगारांची मुले/मुली/पाल्य प्रवेशास पात्र राहतील. पात्रता व प्रवेशाबाबतच्या सविस्तर मार्गदर्शक सूचना आयुक्त, समाज कल्याण यांचेकडून काढण्यात येतील.
६. सदर शासकीय वसतिगृहातील प्रवेशित मुलामुलींसाठी भोजनाची व इतर व्यवस्था मागासवर्गीय शासकीय वसतिगृहाच्या धर्तीवर करण्यात येईल. तसेच, शासन निर्णय, सामाजिक न्याय विशेष सहाय्य विभाग, दिनांक २६ जुलै, २०११ मध्ये नमूद केल्यानुसार सामाजिक न्याय विभागाच्या मागासवर्गीय मुलामुलींच्या शासकीय वसतिगृहाप्रमाणे इतर सुविधा अनुज्ञेय राहतील.
७. सदर वसतिगृहातील मुलामुलींसाठी अभ्यासाकरिता टेबल, खुर्ची, पुस्तके, वह्या व इतर साहित्य ठेवण्यासाठी कपाट, कॉट, गादी, उशी, अंथरुण-पांघरुण, बेडशिट, ब्लॅकेट इ.सुविधा अनुज्ञेय राहतील.
८. सदर शासकीय वसतिगृहांमधील इतर बाबी यामध्ये अभिलेखे जतन करणे, वसतिगृह व्यवस्थापन, लेखाविषयक बाबी, प्रवेशित विद्यार्थ्यांची नियमित आरोग्य तपासणी, अभ्यासिका, संगणक कक्ष, क्रिडाविषयक सोयीसुविधा इ.बाबी मागासवर्गीय मुलामुलींच्या शासकीय वसतिगृहाप्रमाणे अनुज्ञेय राहतील.
९. सदर शासकीय वसतिगृहाच्या अधिकारी व कर्मचारी यांचा आकृतीबंध हा सध्या अस्तित्वात असलेल्या शासकीय वसतिगृहानुसारच खालीलप्रमाणे राहील:-

अ.क्र.	पदाचे नांव	वेतनश्रेणी (सातव्या वेतन आयोगानुसार)	प्रत्येक वसतिगृहासाठी मंजूर पद संख्या
१.	गृहपाल/महिला गृहपाल (पूर्ण वेळ)	(एस-१४) - ३८६००-१२२८००	०१
२.	कनिष्ठ लिपीक	(एस-६) - १९९००-६३२००	०१
३.	शिपाई/पहारेकरी/ सफाईगार	बाह्य स्रोताद्वारे निकषानुसार कर्मचारी अनुज्ञेय राहतील	

१०. मुलींच्या शासकीय वसतिगृहांमध्ये निर्माण होणारी पदे विशेषत्वाने महिला उमेदवारांमधून भरली जातील. तसेच, मुलींच्या शासकीय वसतिगृहामध्ये बाह्यस्रोताद्वारे काम करणारे कर्मचारी हेही महिला उमेदवारांमधूनच नियुक्त केले जातील.
११. सदर शासकीय वसतिगृहे सुरुवातीस शासकीय इमारती उपलब्ध नसल्यास भाड्याच्या इमारतीत सुरु करावीत. यासाठी मागासवर्गीय शासकीय वसतिगृहासाठी भाडे तत्वावर इमारती घेण्यासाठी आवश्यक तरतूद मंजूर करण्यात येत आहे.

१२. सदर शासकीय वसतिगृहातील कर्मचाऱ्यांचे वेतन व वसतिगृहासाठी होणारा खर्च करण्याकरिता गृहपाल (अराजपत्रित) यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. तसेच, सदर शासकीय वसतिगृहाचा दर्जा, व्यवस्थापन व गुणवत्ता कायम राखली जावी यासाठी त्याची नियमित तपासणी करण्याची जबाबदारी नियंत्रक अधिकारी म्हणून संबंधित जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण व प्रादेशिक प्रमुख म्हणून संबंधित विभागाचे प्रादेशिक उपायुक्त, समाज कल्याण विभाग यांची राहिल.

१३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या [www.maharashtra.gov.in](http://www.maharashtra.gov.in) या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२१०६१६१७४८११६३२२ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने .

(श्याम तागडे)

प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. विरोधी पक्षनेता विधान सभा/विधान परिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय,
२. सर्व सन्माननीय सदस्य, विधान सभा/ विधान परिषद,
३. मा. राज्यपाल यांचे प्रधान सचिव, राजभवन, मुंबई, महाराष्ट्र राज्य,
४. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव,
५. मा. उप मुख्यमंत्री तथा मंत्री (वित्त व नियोजन) महाराष्ट्र राज्य यांचे प्रधान सचिव,
६. मा. मंत्री (सा.न्या.) यांचे खाजगी सचिव,
७. मा. राज्यमंत्री ( सा.न्या.) यांचे खाजगी सचिव,
८. मा. राज्यमंत्री (वि.स.) यांचे खाजगी सचिव,
९. मा. मंत्री सर्व यांचे खाजगी सचिव,
१०. मा. राज्यमंत्री सर्व यांचे खाजगी सचिव,
११. अमुस/प्रधान सचिव/सचिव सर्व मंत्रालयीन विभाग,
१२. मा. मुख्य सचिव यांचे उप सचिव, महाराष्ट्र राज्य,
१३. प्रधान सचिव (सा.न्या.) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
१४. आयुक्त, समाज कल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे,
१५. सर्व जिल्हाधिकारी,
१६. सर्व प्रादेशिक उपायुक्त, समाज कल्याण,
१७. सर्व सहायक आयुक्त, समाज कल्याण,
१८. निवडनस्ती ( शिक्षण-२).

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,  
शासन निर्णय क्र.बीसीएच-२०२०/प्र.क्र.२८६/शिक्षण-२, दिनांक :- १५ जून, २०२१ चे  
परिशिष्ट - “अ”

अ.क्र.	ऊसतोड कामगारांची संख्या अधिक असणाऱ्या जिल्ह्याचे नांव	ऊसतोड कामगारांची संख्या अधिक असणारे तालुके
-१-	-२-	-३-
१.	बीड	१) शिरूर कासार २) पाटोदा ३) आष्टी ४) धारूर ५) केज ६) बीड ७) वडवणी ८) परळी ९) गेवराई १०) माजलगाव ११) अंबाजोगाई
२.	अहमदनगर	१) पाथर्डी २) शेवगाव ३) जामखेड
३.	जालना	१) परतूर २) बदनापूर ३) जालना ४) मंठा ५) घनसावंगी ६) अंबड
४.	नांदेड	१) कंधार २) मुखेड ३) लोहा
५.	परभणी	१) गंगाखेड २) सोनपेठ ३) पालम

अ.क्र.	ऊसतोड कामगारांची संख्या अधिक असणाऱ्या जिल्ह्याचे नांव	ऊसतोड कामगारांची संख्या अधिक असणारे तालुके
-१-	-२-	-३-
६.	उस्मानाबाद	१) कळंब
		२) भूम
		३) परांडा
७.	लातूर	१) रेणापूर
		२) जळकोट
८.	औरंगाबाद	१) पैठण
		२) सोयगाव
		३) सिल्लोड
९.	नाशिक	१) नांदगाव
		२) येवला
		३) निफाड
		४) सिन्नर
१०.	जळगांव	१) एरंडोल
		२) यावल
		३) चाळीसगाव

\*\*\*\*\*